

dubio pro reo.⁶ Mlajši maloletnik ostane torej neoporečen, dasi je bil obsojen na kazen (§ 28 odst. 7 Kz.). Z ukrepi zoper mlajše maloletnike pa niso združene tudi nobene druge pravne posledice. Zato sodnik ne sme smatrati vzgojnega ukrepa za pogoj za povratek (§ 76 Kz.), za ponovitev (§§ 315, 317 Kz.) ali za obteževalno okolnost (§ 70 Kz.): Skratka ti ukrepi ne smejo ovirati socialne reklasacije mladostnega zločinca.⁷ Evidenca vzgojnih odredb pa ima za sodnika ta pomen, da prispeva k spoznanju storilčeve osebnosti (osebnostna komponenta). To spoznanje omogoči sodniku izbrati za novo kaznivo dejanje tako vzgojno sredstvo, ki ustreza duševnemu in moralnemu razvoju ml. maloletnika.

Po tem, kar smo navedli, bi bilo evidenco vzgojnih ukrepov zoper mlajše maloletnike urediti tako:

Sodišče pošlje o vsakem vzgojnem ukrepu zoper mlajše maloletnike (§§ 27, odst. 3, 28 Kz., §§ 442 odst. 4, 443 štev. 1 do 3, 446 štev. 1 in 2, 438 odst. 4, 451 odst. 5, 452 odst. 4 Kp.), ko postane odločba pravnomočna, pristojnemu drž. tožilstvu (ne pa drugim oblastvom) kazenski list. Da se ta kazenski list že na zunaj vidno razlikuje od kaz. listov odraslih oseb, ga je treba na vrhu z rdečilom primerno označiti (morda z označbo: Ml. maloletnik). Pisarna državnega tožilstva uvrsti ta kaz. list v splošni kaz. register. Prepise teh kaz. listov pa sme drž. tožilstvo dati le sodiščem in drugim državnim tožilstvom (§ 29 Kz.).

Obzornik.

K osnutku jugoslovanskega zakona o proizvodnji in izkoriščanju električne energije.

Sodnik apel. sod. v p. Valentin Levičnik.

Dipl. ing. Toussaint Levičnik.

Že kmalu po vojni so dobile razne države več ali manj specialno zakonodajo, če že ne v splošnem tehničnem obsegu, kot n. pr. Avstrija, pa vsaj glede elektrifikacije. Tako ima Čehoslovaška republika zakon z dne 22. julija 1919 o državni pomoči pri izvedbi

⁶ Enako: Šilović-Frank. Kom. 43, Dolenc T 142.

nasprotno: Čubinski. Kom. 98, Žganec Žorž 78—79, Urošević S. T. 1158.

⁷ Maklecov. Cit. spis.

sistematične elektrifikacije, Poljska zakon z dne 21. marca 1922, ki je dobil lani razne dopolnitve in spremembe*. Podoben zakon ima tudi Madžarska. Avstrija pa ima »Zvezni zakon o pravu električnih vodov« z dne 7. junija 1922 (Elektrizitätsweegegesetz), ki se nanaša na električne naprave, ter kesneje zvezni zakon z dne 2. julija 1929 (Elektrizitätsbundesgesetz) s pravilnikom z dne 1. januarja 1932. Poseben pomen ima ta zakon zaradi tega, ker se zakonodajec ni dal zapeljati kakor v drugih državah, da bi omejeval osebno pobudo in podjetnost z različnimi določbami, nasprotno je preprečeno vsako privilegiranje javne pravice ali pa državnih ustanov glede podelitve izjemnega ali pa celo monopolnega položaja v električnem gospodarstvu (E. u. M. 1929, stran 805, Dr. Schreiber: Das neue Elektrizitätsgesetz).

V naši državi ustava z dne 28. junija 1921 ni imela nobenih posebnih določb glede elektrifikacije, tudi ustava z dne 3. septembra 1931 (Služb. Nov. z dne 3. septembra 1931, št. 200) ne vsebuje takih določb. Pač pa daje v členu 23. le občne smernice glede gospodarskih vprašanj: »Država ima v korist celokupnosti in na podlagi zakona pravico in dolžnost, posredovati v gospodarskih odnošajih državljanov v duhu pravice in odpravljanja družabnih nasprotij«. Člen 24. ustave pa določa ustanovitev gospodarskega sveta kot posvetovalni organ v gospodarskih in socialnih vprašanjih. O tem, da je določba člena 24. v tesni zvezi z vsebino člena 23., menda ni dvoma. Treba bi bilo torej pred dalekosežnimi ali važnimi ukrepi zaslišati ta gospodarski svet. Zakona o gospodarskem svetu pa do sedaj še ni in zato tudi še tak zbor do danes ni bil sklican. Prav tako še niso znane smernice, po katerih naj bi bil ta svet sestavljen. Ker ustava glede elektrifikacije ni določala posebne zakonodaje, je bila posledica ta, da se je v raznih upravnih področjih naše države razvila različna praksa, in sicer taka, ki je ustrezala tam veljavnim zakonskim določbam ter obstoječim razmeram. Dočim so v severnih pokrajinah države v veljavi za vse električne naprave in instalacije stroge določbe zveze nemških elektrotehnikov (Verband deutscher Elektrotechniker VDE), tega v drugih pokrajinah ni, kar so zlasti izrabljale tuje firme in dobavljale v one kraje vse to, kar drugje, zlasti v dravski banovini, niso mogle prodati.

Večina pravilnikov tehnične vsebine, ki so določeni po obrtnem zakonu iz leta 1931., do danes še ni izdana, prav tako še nimamo stalnega odbora ali urada za proučevanje gospodarstva za vodne in električne energije, kot v drugih državah. Tak je torej stvarni položaj sedaj ob času, ko se je sestavil načrt zakona o proizvodjanju in izkoriščanju električne energije. Osnovne določbe tega zakona so vzete iz prej omenjenih avstrijskih zakonov in

* (ETZ 1934, stran 284, »Ein neues Gesetz über die Förderung der Energiewirtschaft in Polen« Dziennik Ustaw št. 85/1933.)

ETZ = Elektrotechnische Zeitschrift, Berlin.

EuM = Elektrotechnik und Maschinenbau, Wien.

bistvene spremembe ter dopolnitve, ki jih opazamo v našem načrtu, domnevno izvirajo odtod, da se je skušala uveljaviti čim večja centralizacija uprave ter izločitev osebnega gospodarskega vpliva. Imajo pa v mislih načrtno sistematično proizvodnjo energije ter izkoriščanje njenih virov, preskrbovalno omrežje visoke napetosti ter pri vsem tem privilegiran položaj državnih in samoupravnih ustanov in podjetij. To je brez dvoma razvidno iz besedila dotičnih določb načrta (§§ 4/I, 7/I, 8/I, II, III, 9/I, II, 10/I, II, 11/I, 15/II, III, 18/V, 45/I).

Po § 1. so električna podjetja tista, ki se bavijo s proizvodnjo, prenosom in z razdelitvijo električne energije v svrhu prodaje, bodisi proti plačilu, bodisi proti zamenjavi drugih dobrin. Kot na prave visoke napetosti je treba šteti po načrtu tega zakona take, pri katerih je napetost nad 40 V (voltov) in je učinek nad 100 W (wattov). Za vsa taka podjetja naj veljajo določbe tega načrta. Ker pa je bila po naši zakonodaji električna energija proglašena za stvar (§ 14/6 K. z.), se nalično razširi področje tega zakona tudi na taka podjetja, ki vzajemno izmenjavajo tok v rednem obratovanju. Nejasnost v tem pogledu bi utegnila imeti dalekosežne posledice.

Mišljena je tudi ustanovitev »elektrotehničnih svetov« kot posvetovalnih organov glede vprašanj, ki so v zvezi z občno elektrifikacijo (§ 61). »Elektrotehnični svet pri ministrstvu za zgradbe« z največ 30 člani naj oddaja svoje mnenje navedenemu ministrstvu na poseben poziv v primerih, omenjenih izrečno v načrtu zakona, preko tega pa tudi tam, kjer je potrebno strokovno mnenje. Sme pa predlagati tudi iz lastne inicijative. Slično področje je mišljeno za »elektrotehnični svet« tudi pri posameznih banskih upravah, odnosno pri upravi mesta Beograda, kolikor gre za oddajo mnenj za dotično področje. Članstvo teh pokrajinskih svetov je omejeno na 15 oseb. Kot člani elektrotehničnih svetov so upoštevni zastopniki zveze električnih central, inženjerskih odnosno trgovskih in industrijskih zbornic, zveze kmetijskih zadrug, na polju elektrotehnike odnosno elektrifikacije priznani strokovnjaki, zastopniki ministrstev za zgradbe, trgovino in industrijo, poljedelstvo, promet, finance ter zastopnik nadzorstva državne obrambe.

Ostale določbe glede poslovanja naj bi določil poseben pravilnik. Razen tega določa načrt zakona, da se zaslišijo elektrotehnični sveti v primeru § 11/I in pri določevanju višine cenika za električni tok (§ 19/III).

Načrt določa nadalje, da se izvede natančna statistika (§ 59), uredi register vseh naprav visoke napetosti (§ 60) ter ustanovi poseben fond za elektrifikacijo (§ 62). Električna podjetja (§ 1), kakor tudi lastniki tistih podjetij, ki proizvajajo tok za lastno uporabo (vse to velja za podjetja, ki nastanejo potem, ko bo ta načrt uzakonjen) morajo sporočiti po tehničnem oddelku pristojne banske uprave vse podatke in izvide, potrebne za statistiko. Natančnejše določbe o zbiranju ter urejevanju statističnih podatkov izda minister za zgradbe s posebnim pravilnikom (§ 59); že obstoječa podjetja odnosno podjetja, ki že obratujejo (električne cen-

trale) morajo poslati vse za statistiko potrebne podatke neposredno gradbenemu ministrstvu (§ 60) v smislu določbe § 59. Glede vseh naprav jakega toka mora urediti vsaka banska uprava v enem letu zadevni seznam, ki ga more vsakdo brezplačno vpogledati.

»Fond za elektrifikacijo«, v katerega naj se stekajo vse v smislu zakona določene denarne kazni (§ 63), se ustanovi »v svrhu podpiranja elektrifikacije države« pri ministrstvu za zgradbe. Glede ureditve vpisnika (registra), oblike in pravnih posledic vpisa v njega ter glede organizacije in financiranja fonda naj izda gradbeni minister posebne določbe.

Končno so važne določbe:

§ 6, da naj se pri podjetjih, ki se bavijo s proizvodanjem električne energije, za pogonsko silo uporabljajo v prvi vrsti domače surovine,

§ 35, ki se tiče vprašanja normalizacije in tipizacije ter določbe glede razlastitve (§§ 31, 32, 33, 34) v zvezi z določbami § 20. in sl.

Kakor je iz navedenega razvidno, gre za načrt zakona, ki je v narodnogospodarskem in socialnem pogledu tako daleko sežnega pomena, da bi bilo pač neobhodno potrebno sodelovanje v ustavi določenega gospodarskega sveta že v času, ko so se pričele sestavljati razne določbe. Ker pa gospodarski svet doslej še ni bil ustanovljen in ga načrt tega zakona sploh ne omenja, je pač upravičena želja udeleženih, da preide področje gospodarskega sveta, kolikor se tiče elektrifikacije, na elektrotehnične svete, ker so ti nedvomno v prvi vrsti poklicani že sedaj, da oddajo svoje mnenje že pri sestavi načrta.

V posameznih delih naše države so namreč krajevne in gospodarske razmere tako različne, da ni niti tehnično mogoče, niti priporočljivo, da bi se vprašanja, ki so za razvoj in napredek gospodarstva v državi tolike važnosti, reševala na mah v tem smislu, kot ga določa načrt tega zakona, zlasti, če upoštevamo dosedanje uspehe organizacije in razvoja javne in zasebne elektrifikacije v severnih pokrajinah države.

Zato naj bi se s posebnim zakonom, ne glede na določbe načrta tega zakona, odredila ustanovitev elektrotehničnih svetov, istočasno pa naj bi se izvedla točna statistika električne energije in razpoložljivih virov energije po vsej državi, ločeno po posameznih banovinah.

Hughes Quigley, znani statistik podjetja »British Electrical and Allied Manufacturers Association« je mnenja, da so za industrijo kakšne pokrajine odločilni tile faktorji:

1. Vodne sile, ki jih je moči izkoristiti, in drugi naravni zakladi, kot premog, železne rude itd. Pogoj za primeren industrijski razvoj je poleg pravilne uporabe razpoložljive energije še glavnic, ki se potrebuje za osnivanje industrije in trg, kjer se morejo izdelki plasirati.

2. Stanje industrijalizacije vobče. Važno je pri tem, če so v okolici že stare industrijske naprave, katerih modernizacija, nastala vsled inozemske konkurence, bi breme investirane glav-

nice nedopustno zvišala, ali pa, da so že uvedene najnovejše naprave, kar velja zlasti za mlade industrijske države. V tem primeru so nekateri stroški znatno manjši.

3. Celokupna struktura industrije v dotičnem okraju države in svetovni položaj dotične industrijske vrste.

4. Stanje elektrifikacije in uporabe toka. Stopnja že izvedene elektrifikacije, ki je v tesni zvezi z geografskimi razmerami in pogoji, kakor tudi z zgodovino tehničnega razvoja dotične pokrajine. (Quigley: Industrialisierung und Elektrifizierung, Dr. Dipl. Ing. H. Kirchhoff: Unternehmungsform und Verkaufspolitik der Stromversorgung, str. 10).

Osnutek našega zakona v raznih paragrafi in v zvezi z raznimi določbami izrečno omenja »utvrđen plan za elektrifikaciju zemlje«, »plan za izgradnju takve mreže, da što više mesta tog područja budu snabdevena električnom energijom« itd.

Sklepati smemo torej, da bi moral imeti osnutek za osnovo že sestavljen točen načrt glede bodočega gospodarstva z električno energijo. Tak načrt pa doslej še ni bil objavljen, niti niso zbrani točni statistični podatki po prej omenjenih načelih.

Glede takih načrtov naj omenjamo tole. Njih smoter je, da se izkoriščanje razpoložljivih naravnih virov energije (Kraftquellen) in razdeljevanje pridobljene energije konsumentom zagotovi, obenem pa upošteva tudi bodoči porast v porabi toka. V ta namen se morajo viri energije, ki so za izvedbo takega načrta določeni, preskusiti glede kapacitete, močne porabe in rentabilnosti, nakar se sestavi vrstni red izgradnje in izkoriščanja posameznih virov energije. Sestaven del takega načrta je zamisel glavnega daljnovodnega omrežja glede na točke največje porabe energije itd. Upoštevati se morajo že obstoječi načrti v posameznih banovinah, bodisi glede izkoriščanja naravnih sil, bodisi glede že obstoječih naprav ter daljnovodov.

Vrednost pa imajo taki načrti samo tedaj, če za zasebno gospodarstvo ne pomenijo ovir, temveč spravijo javne in zasebne koristi v skladnost ter pomenijo le smernice, ki se priporočajo v upoštevanje in ravnanje po zgledu drugih držav. Določbe načrta, ki bi to mejo prekoračili, bi pomenile zastoj nadaljnjega razvoja našega elektrotehničnega gospodarstva, kolikor moremo sploh v pogledu na celokupno državo o tem govoriti, zlasti če bi ostale želje in zahteve gospodarstva neizpolnjene.

Takega načrta pa ni mogoče preko noči sestaviti! Imeti je treba točno statistiko za dolgo vrsto let nazaj, ki omogoča vsaj deloma pregled dosedanje potrebe in razvoja. Potrebna pa je zlasti podpora in sodelovanje interesiranih krogov in poedincev. Elektrotehnični sveti bi imeli vprav v tem pogledu priliko udeleževanja, da bi z nasveti ter izkušnjami podprli določbe zakonskega načrta ter oddali mnenje, ali je tak zakon v tej obliki sedaj sploh potreben in umesten. Razprava zastopnikov različno usmerjenih interesentov (da omenimo samo nekatere: zasebna industrija, ki proizvaja tok samo za lastne potrebe, a bi ga morebiti ob določenem času tudi oddajala, zasebne elektrarne, ki se

bavijo samo s prodajo toka, samoupravne in državne ustanove, ki v bivši Kranjski tvorijo jedro pokrajinske elektrifikacije itd.) bi bila mnogo večjega pomena, kot pa ločena posvetovanja zveze elektrarn, trgovske, obrtne in industrijske zbornice, zveze industrijskih korporacij in podobnih zastopnikov posameznih stanov. V takih ločenih zborovanjih zastopa vsaka skupina svoja načela ter stavlja svoje predloge, tako da si vrhovna oblast na osnovi teh raznih, često si celo nasprotujočih predlogov pri najboljši volji ne more ustvariti jasnega pregleda in pojma o dejanskem položaju in potrebi dotične pokrajine. Pri skupni diskusiji pa bi se spravile želje prizadetih lažje v vzajemno skladnost.

Načrtno elektrifikacijo je moči zlasti pri nas le postopoma izvesti, ker primanjkuje glavnice. Po drugih državah so bile znatne tehnične težave (Angleška), ker sta bili neenaki vrsta toka in frekvenca (število period izmeničnega odnosno vrtilnega toka). V Sloveniji imamo v tem pogledu skoro popolno enotnost, prav tako so enotne v tem pogledu tudi vse novejša naprave v naši državi iz razloga, ker je elektrotehnična industrija sama od sebe iz gospodarskih ozirov razvila določene enotne oblike in norme. Načrt zakona določa sicer v tem pogledu uvedbo enotnih norm (§ 35), ureditev tega vprašanja pa prepušča odločbi gradbenega ministra. Tudi glede ureditve tega vprašanja bi bili elektrotehnični sveti poklicani, da predlagajo in oddajo svoje mnenje, nakar bi moglo ministrstvo izdati zadevne določbe ne glede na osnutek tega zakona. Zlasti bi se na ta način točno ugotovilo, ali bi bila sploh potrebna sprememba dosedanje prakse v tem pogledu, ki jo imamo v dravski in savski banovini, namreč uporabe določb že prej imenovane ZNE (VDE), ki bi se mogli enostavno izreči za obvezne za vso državo. Ne kaže namreč delati v tem pogledu dragih poskusov ter spreminjati že preiskušene norme, zlasti ker imamo iz nemških določb nekatere norme že prevedene v državni jezik.

Pri izvedbi načrtnega gospodarstva z električno energijo in racionalizaciji je dvoje potov, po katerih skušajo države uveljaviti svoj vpliv. Nekatere države skušajo to doseči s smotreno koncentracijo preskrbovanja z električno energijo tako, da iz tega vidika podeljujejo koncesije. Druge države pa skušajo dobiti preskrbo popolnoma v svoje roke na ta način, da same izvajajo po svojih organih v celoti ali pa v pretežnem delu te načrte, ali pa, da ustanavljajo zasebna gospodarska podjetja, ki so njih last popolnoma, tako, da je njih vpliv povsem zavarovan, ali pa skušajo uveljaviti svoj vpliv s tem, da so pri teh podjetjih udeležne finančno v taki meri, da je njih vpliv merodajen.

Iz prej navedenih besedil §§ 7, 8 in 9 našega načrta moremo spoznati stališče zakonodajca v tem pogledu. Državne in samoupravne ustanove naj bi pred vsemi drugimi udeleženci uživale prvenstvo, šele potem, če državna odnosno samoupravna ustanova noče ali ne more izkoristiti vira energije, odnosno ne more omogočiti, da se ustanovi tako električno podjetje, ki bi pre-

skrbovalo dotično okrožje s tokom, bi bili upoštevni glede podelitve koncesije ostali zainteresirani. Vprašanje, ali je država, odnosno državna ali samoupravna ustanova sposobna v navedenem smislu, rešuje pristojno oblastvo takrat, ko se vloži prošnja za podelitev koncesije.

Privilegiran položaj državnih in samoupravnih ustanov je povečan še s tem, da se njim podeli koncesija brez časovne omejitve (§ 10/I) in da jim za izvedbo del ni treba polagati varščine (§ 38/IV). Ali je privilegirano stališče umestno, koristno in sploh potrebno, bo mogoče presojati šele po natančnem vsestranskem pretresu vseh potrebnih okoliščin, zlasti dosedanjega razvoja elektrifikacije. Zopet pa so elektrotehnični sveti oni, ki bi bili v prvi meri poklicani, da oddajo o tem svoje mnenje.

Omenimo pri tej priliki, da bi presojanje, ali je državna ali samoupravna ustanova glede izkoriščanja virov energije za proizvodnjo električnega toka sposobna, po pristojnem političnem oblastvu dovedlo do težke kolizije: ustanova bi bila namreč na eni strani prvenstveno interesirana stranka, na drugi strani pa v določenih primerih istočasno odločujoče oblastvo! Odločitev v takih primerih je težka in po dosedanjih izkušnjah zelo dvomljivega uspeha.

Ne smemo dalje prezreti, da so državne in deloma tudi samoupravne ustanove, kolikor ne poslujejo po načinu zasebnih pridobitnih družb, v poslovanju neelastične in skoro brez izjeme nerentabilne. Uvaževati je treba, da celo zasebna velepodjetja v svoji organizaciji dosežejo točko, ki pomeni mejo centralnega ustroja, ter prično tedaj s ustanavljanjem podružnic ali pa celo popolnoma novih podjetij, ki nimajo z matico druge skupnosti kot finančno ter s tem zvezano nadzorstvo poslovanja.

Sicer ima v mislih načrt tega zakona zasebne delniške družbe (§ 8/III) kot električna podjetja, pri katerih naj bi bila država ali pa samoupravne ustanove udeležene kot družabniki. Take družbe, pri katerih bi imele omenjene ustanove najmanj 55% udeležbe, bi uživale prav take ugodnosti glede privilegijev kot ona podjetja, ki so popolnoma v rokah državnih ali samoupravnih ustanov.

Res gre sicer tudi v tem primeru za privilegirano stališče, ki pa že ni več tako izrazito in pristransko kot v prvem. Poleg tega pa pride tu v korist določba čl. 10/I tudi zasebnim delničarjem, da doba koncesije ni omejena. S tem je dana za razvoj podjetja že od početka neka stalna podlaga. Umestno ni, kar določa odstavek IV istega paragrafa glede brezplačne izročitve električnih naprav po preteku koncesijske dobe občinam. Vplivalo bi to ne samo na tarifno politiko dotičnega podjetja, marveč tudi na tehnično vzdrževanje in v teku let potrebno moderniziranje naprav. Razen tega pa taka brezplačna oddaja investirane glavnice ne ustreza nravi gospodarstva.

Omeniti moramo v tej zvezi elektrifikacijo Bavarske, ki je bila izvršena točno po določenem sistemu in se je izvrstno obnesla. Država kot glavni delničar, deloma celo kot edini delničar, ne nastopa s pomočjo privilegijev, temveč je s trgovskimi običaji

pri proizvodnji in pri prodaji toka ustvarila sebi dominanten položaj, ki ga ne najdemo z lepa v drugem primeru sličnega obsega. V sistemu elektrifikacije Bavarske sta 2 skupini zasebnopravnih delniških družb: ena skupina se bavi samo s proizvodnjo toka, dočim ga druga izključno le prodaja, bodisi veleposrednikom, ali pa tudi na drobno, v tem primeru po posebnih prodajnih zadrugah ali podobnih organizacijah. Na ta način je bila omogočena širokopotezna elektrifikacija vse Bavarske, rešeno vprašanje omejitve preskrbovalnega okrožja, vse pa v svobodni konkurenci z drugimi istovrstnimi podjetji in njih sodelovanjem.

V načrtu zakona omenjena razmejitve in določitev preskrbovalnih okrožij električnih central se nam danes še ne zdi primerna. Niti nimamo še povsod in tudi v doglednem času ne bomo imeli takih central, ki bi res mogle prevzeti preskrbovanje v večjem obsegu (imamo namreč 74.6% takih naprav, ki sploh ne preračajo ozemlja svoje občine!), izvzemši nekatere v severnejših delih države. Tudi za enkrat še nimamo odjemalcev, ki bi opravičili investicije za zgradbo naprav takega obsega. Zato bi bilo priporočljivo, da z razmejitvijo preskrbovalnih okrožij še nekoliko časa počakamo ter pustimo, da se vrši razvoj svobodno v skladu z gospodarskimi potrebami in tehničnim razvojem države.

Morda bi kdo temu ugovarjal, češ, da skuša celo v Nemčiji, ki je do sedaj vedno zastopala načelo dalekosežne svobode glede elektrifikacije (ETZ 1934, št. 18, str. 438, B. Thierbach: Vertragsformen der deutschen Stromwirtschaft während der ersten 50 Jahre ihres Bestehens), dobiti država inicijativo v svoje roke. Ne smemo pa iti preko tega, da je razvoj teh vprašanj v Nemčiji danes tehnično in gospodarsko v bistvu končan. Preskrbovalna okrožja so razmejena, ne po načrtu in vplivu zakona, ampak po potrebah porabe toka in gospodarsko-političnih vidikih.

Krog, ki zagovarjajo načelo, da naj prevzame elektrifikacijo država v svoje roke, bi navajali morda zadevno zakonodajo Anglije, kjer je danes z »Electricity (Supply) Bill« od l. 1926 ustanovljen osrednji urad za električni tok (Central Electricity Board) in monopoliziran promet odnosno veleprodaja toka. Ta urad je po svoji zunanji obliki organiziran kot samoupravna enota, njegova naloga pa, da se izvede elektrifikacija, takozvani »National Grid System«, po katerem naj se nakupujejo že obstoječa podjetja ter daljnovodi, ustanove po potrebi nova ali pa neekonomična ustavijo.

Ta način državne organizacije in centralizacije uprave in proizvodnje pa razen enotnosti v frekenci toka (ki je bila v Angliji zelo različna) ni imel onih uspehov, ki so jih zagovorniki tega sistema pričakovali.

Zakonodajec vprav v vprašanjih gospodarstva z energijo, ki je po svoji strukturi odvisno od tehničnega razvoja, more uzakoniti samo trenuten položaj, bodočega pa ne more imeti v mislih. Radi tega bi morala zakonodaja na tem polju stalno poslovati, kljub temu pa bi bile odredbe vedno samo spremljevalec razvoja in le ovira, mesto smernica!

Nekako kompromisna rešitev glede koristi zasebne glavnice in sodelovanja državnih odnosno samoupravnih ustanov, ki jo ima v mislih tudi načrt našega zakona, bi bilo osnovanje takozvanih mešano gospodarskih podjetij (Gemischtwirtschaftliche Unternehmen GWU). Glede elektrifikacije naše države bi bila morda ta oblika najbolj priporočljiva. Seveda ne bi smelo biti osnovanje takih podjetij zvezano s podelitvijo privilegijev, ampak bi morala biti enakopravna z zasebnimi ustanovami.

Glede organizacije in izkoriščanja bogatih izkušenj inozemstva, zlasti nemškega gospodarstva, je na uporabo obsežno gradivo.

Ta oblika bi nudila največjo možnost sodelovanja zasebne inicijative in zasebne glavnice pri izvršitvi velikih projektov. Brez tega izvedba elektrifikacije ni mogoča. Državnim in samoupravnim ustanovam pa bi bil še vedno omogočen nadzor takih podjetij v vsakem pogledu in to ob takorekoč minimalni finančni udeležbi.

Sistem mešano-gospodarske oblike podjetja je ugoden tudi s socijalnopolitičnega vidika, če je javna korist zadostno zavarovana. Ta oblika bi namreč preprečila, da bi ena ali druga podjetniška skupina, bodisi zasebna ali pa privilegirana glavnica, izkoriščala nemoteno svoj monopolni položaj. Kajti zlasti samoupravna podjetja kaj rada pozabijo na svoj občekoristni značaj ter postanejo viri dohodkov za izravnavanje primanjkljajev v proračunu.

Najboljši primer za pomen mešano-gospodarskega podjetja, za katero je pravna oblika delniške družbe najboljša, je razvoj velike pokrajinske centrale »Rheinisch-Westfälische Elektrizitätswerke« (RWE), ki je zrastle od male mestne centrale v Essenu leta 1898 do danes v organizacijo, ki tvori jedro preskrbovanja z električnim tokom zapadne Nemčije.

Osnovana je bila ta družba na zasebno nobudo pod vodstvom znanega veleindustrijskega Hugona Stinnesa, ki je po svoji osebni spretnosti umel dvigniti podjetje do današnje veljave. Predaleč bi zavedel obširni popis tega razvoja, zato le najbolj značilne okolnosti.

Leta 1902 je RWE pritegnila k finančnemu sodelovanju občinske uprave velikih industrijskih mest Essen, Gelsenkirchen, Mühlheim itd. Na zunaj se je to sodelovanje razodevalo v tem, da so bili pozvani v upravni in nadzorstveni svet podjetja župant in drugi zastopniki mestnih uprav. Še leta 1913 je znašal samoupravni delež v delniški glavnici družbe 43%, dočim je že od 1911 bila absolutna večina nadzorstvenega sveta v rokah samoupravnih enot, dasi se je tudi krog zasebnih delničarjev povečal.

Razvoj RWE je dovedel do današnje višine. Vodilne osebe v tem podjetju pa so zastopniki in zaupniki kapitala samoupravnih enot in istočasno konsumentov ter vseh onih krogov, ki so udeleženi na produkciji (Dr. Kirchhoff v prej navedeni knjigi). Smotrena uprava po načelih zasebnega gospodarstva v zaščito javnih koristi je končni efekt tega skupnega sodelovanja.

V Nemčiji so se pojavile v poslednjem času v nekaterih krogih težnje, da se obstoječa gospodarska in trgovinska zakonodaja prilagodi novo nastalim razmeram. Ker pa gre pri tem za ukrepe, ki bi bili za celotno gospodarstvo odločilnega in usodepolnega pomena, je akademija za nemško pravo imenovala poseben odbor, ki naj prouči problem, v prvi vrsti glede oblike delniških družb. Ta odbor je po zadevnem poročilu (ETZ 1934, str. 816, Br. Thierbach: »Die Vorarbeiten für die Abänderung der Gesellschaftsformen der wirtschaftlichen Unternehmen«) oddal tole mnenje:

Oblika delniških družb naj ostane tudi v novi državi v bistvu nespremenjena, ker je gospodarstvu najprimernejša in ne gre delati poskusov; treba bo nekaj dopolnil, ki ustrezajo novo nastalim razmeram. Država naj gospodarstvo sicer usmerja, nikakor pa naj ne izvršuje gospodarstva sama.

Pričakovati smemo zato, da se tudi v Nemčiji prej opisane mešano-gospodarske družbe ne bodo spremenile, ker je skušnja pokazala, da ustrezajo vsem potrebam.

Pravilna je sprememba proti dosedanjemu stališču, da se pripusti tuj kapital. Elektrifikacija naše države brez sodelovanja tujega kapitala je nemogoča! To mnenje brani tudi inž. Lendvaj v najnovejši statistiki jugoslovanske elektrifikacije v beograjskem gospodarskem listu »Privredni pregled« z dne 29. aprila 1934, št. 19. Radi velike važnosti take določbe bi bil tudi v tem pogledu važen nasvet in pa mnenje elektrotehničnih svetov. Zdi se pa že danes, da je ukrep osnutka zakona v tem smislu nekoliko preoster in da bi bilo omiljenje take določbe priporočljivo, pač pa naj se ne dovoljujejo podjetju privilegiji, določeni za državne in samoupravne ustanove.

Pač pa bodi uzakonjena določba, da mora biti sedež takega podjetja s tujo glavnico ne glede na njegovo pravno obliko v naši državi, in sicer v oni banovini, kjer se nahajajo naprave za izkoriščanje energije. Ako se razteza tako podjetje preko več banovin, naj bi bil sedež tam, kjer je največja naprava. Vsekako pa morajo biti določbe tega odstavka jasne in točne, ker so nam zadosten opomin zgledi privilegiranih tujih podjetij, ki po mili volji izigravajo zakone in določbe oblastev, njih sedež pa se nahaja v tujini.

Tudi glede »fonda za elektrifikacijo« je rešiti predvsem vprašanje, ali je ta sploh potreben. V tem pogledu bi bilo važno načelno stališče elektrotehničnih svetov, že radi tega, ali ne bi bilo umestno, da se taki fondi ustanove pri banskih upravah. Kajti jasno je, da bi rabile banovine z razvitejšo elektrifikacijo večje zneske, kakor take z manj razvito, za razne potrebe te službe.

Pravica razlastitve je združena s podelitvijo koncesije in jo morejo uporabljati vsa podjetja za proizvodnjo električne energije iz § 1/I, ako so splošnega narodno-gospodarskega značaja in vobče koristna, pa tudi lastniki naprav jakega toka za lastno uporabo (§ 3/I, 5) pod istimi pogoji. Glede razlastitve kot take

veljajo določbe že obstoječega zakona z nekaterimi nebitvenimi spremembami. Določbe bodo vsekako olajšale dosedanje prakso in popolnoma zadostujejo praktičnim potrebam.

Važno vprašanje, ki pa na žalost v osnutku sploh ni omejeno, je transport električne energije po tujih vodih proti odškodnini v gotovini ali povračilu toka. Stvar gospodarsko ni tako enostavna, ker gre v takem primeru nujno medsebojna zveza takih podjetij tako daleč, da so njih omrežja vzporedno spojena z vsemi tehničnimi pogoji, ki so za to potrebni. V zakonu pa, ki naj ustreza sodobnim zahtevam tehnike in mora gledati kolikor moči tudi na bodoči razvoj, bi morale biti dane vsaj v načelu smernice glede tega vprašanja. Če upoštevamo okolnost, da so naše naprave za proizvodnjo električne energije skrajno slabo in neekonomično izkoriščene, bomo razumeli pomen takega sodelovanja odnosno souporabe tujih daljnovodov za transport energije, dočim prisilno združenje raznih podjetij, kot to določa § 9, ne utegne imeti tistega uspeha, ki ga zakon želi, odnosno bi moglo imeti celo škodljive posledice. Prisilno sodelovanje central glede tega, da dobavljajo tok v skupno omrežje, pa tehnično ne bi bilo tako težko izvedljivo ter bi moglo prinašati, če je pravilno tehnično in gospodarsko zasnovano, znatne koristi.

Zamisel enotnega načrta zakona za vso državo je sicer dobra, upoštevati pa moramo dejanski položaj in dosednji razvoj. Zato je dvomljivo, ali je tak zakon danes že potreben in če, v kateri obliki. Glede na različne gospodarske razmere in različno stopnjo razvoja električnega gospodarstva v posameznih delih države bi bil priporočljiv okvirni zakon, ki daje navodila in smernice, po katerih naj bi oblasti zasnovale svoje, potrebam dotične pokrajine ustrezne določbe.

Specialisti nemške elektrotehnične zakonodaje, kot dr. inž. G. Siegel, dr. F. Rumpf in drugi (ETZ 1930, str. 825: »Zur Frage einer Kodifikation des Elektrizitätsrechtes«; ETZ 1930, str. 869: »Recht und Gesetz in der Elektrizitätswirtschaft«; ETZ 1931, str. 1219, inž. L. Stark, Budapest: »Das ungarische Elektrizitätsgesetz«) so mnenja, da je celotna snov te zakonodaje še v gibanju in razvoju ter se mora prepustiti prilagoditvi po notranjem razvoju. Določbe, ki skušajo sedanji položaj ali pa bodoči, danes še nejasni tehnični razvoj na katerikoli način vkleniti v okove zakonodaje, naj se, če le mogoče, opuste. Kolikor je sploh vpliv države potreben, naj se ta izraža manj glede ustvaritve pravnih norm, kakor pa glede podpiranja upravnih sil, ki naj omogočajo razvoju večjo svobodo, ne pa manjšo. Ako pa so norme res potrebne, naj se omejujejo dejansko le na najpotrebnejši obseg.

Premisliti je torej, ali ne bi bilo bolje, da se izdaja predmetnega zakona še nekoliko časa zadrži ter počaka na zboljšanje gospodarskih razmer in s tem zvezan podvig splošnega gospodarskega položaja v vsej državi. Razen tega naj se preudari tudi, ali je umestnejša izdaja okvirnega zakona za vso državo, ali pa da se prepusti rešitev posameznih vprašanj posameznim banam.

vinam v lastnem področju ter izda okvirni zakon le v najširšem pomenu besede.

Tudi v tem pogledu bi bili nasveti gospodarskih, odnosno elektrotehničnih svetov velike koristi in važnosti, ter se na čim prej osnujejo. To bi ustrezalo samo duhu ustave, ki jo moramo kot temelj državne zakonodaje upoštevati tudi na gospodarsko-tehničnem področju.

Božidar Bežek.

Najstarejša Pravnikova generacija, ustanovitelji in prvi društveni delavci, je skoro izumrla. Le malo je še prič začetnega delovanja med nami. Smrt je pričela segati z roko že po članih, ki so bili steber društva v drugem obdobju njegovega obstoja, po društvenikih, ki so se pričeli udelejevati v zadnjem desetletju pred svetovno vojno. Pobira jih, ki so stali do zadnjega v aktivnih vrstah in nam blesteli kot jasni vzori in nositelji čistih »Pravnikovih« idej. Med temi je bil Božidar Bežek, ki je umrl po kratki bolezni dne 22. marca 1935.

Prva doba Bežkovega zunanjega življenja je potekala prilično vsakdanje. Rojen je bil leta 1866. v Radovljici, kjer je služboval takrat njegov oče, davčni uradnik. Po končani srednji šoli je krenil najprvo na Dunaj in napravil prvi pravniški izpit, nato pa se je vpisal na graško vseučilišče in na njem dovršil pravniške študije. Vstopil je zatem leta 1893. v sodniško pripravljalsko službo pri deželni sodišču v Ljubljani, postal še istega leta avskultant, leta 1897., po opravljenem sodniškem izpitu pa adjunkt v Škofji Loki. Po osmih letih (1905) je bil postavljen za okrajnega sodnika in starešino sodišča v Ilirski Bistrici. V obeh krajih je v neposrednem stiku z ljudstvom pazljivo prisluškoval ljudski govorici in si ob njej izuril tisti tankovestni jezikovni čut, ki ga je odlikoval pozneje. Iz te dobe si je ohranil zvezek, zapis mnogoštevilnih in pristnih domačih izrazov, katerih celo marljivi zbiralci za Pleteršnikov veliki slovar niso zabeležili. V obeh podeželskih službah se je tudi trdno zgostilo njegovo obsežno znanje, tako da je bil imenovan leta 1911 za sodnega svetnika in naslednje leto premeščen k deželni sodišču v Ljubljani.

Že par let prej, preden je bil premeščen v Ljubljano, je bil Bežek skromen sodelavec »Slovenskega Pravnika«, v katerem je priobčeval zanimive praktične primere, odločbe najvišjega sodišča. Ko se je naselil stalno v Ljubljani, so postale te vezi jačje, prišel je v stik z osebami, ki so bile takrat duša življenja v »Pravniku« in narodnega gibanja na sodišču. Takrat je bilo v »Pravniku« izdano geslo, da je treba delovanje na vsak način poživiti in društvo razširiti med vsemi pravniškimi krogi. Na delo Bežka ni bilo treba prigovarjati, saj skozi vse življenje ni poznal